

KOVUL (CAPPARIS SPINOSA L.) O'SIMLIGINI O'RGANISH VA UNING PLANTATSIYALARINI TASHKIL ETISH

Usnatdinov J.N.

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti, Tabiiy fanlar fakulteti, Biologiya yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada Kovul (*Capparis Spinosa L.*) o'simligining to'liq morfologiyasi, bioekologiyasi, uni yetishtirish va plantatsiyalarini tashkil etishni o'rganish haqida ma'lumotlar berilgan. Hozirgi kunda dorivor o'simliklar va oziq-ovqat mahsulotlariga talab kundan-kunga ortib bormoqda. Shu bois dorivor va oziq-ovqat o'simliklarini o'rganish, qaysi kasalliklarga davo ekanligi va ta'sirchanligini bilish, ulardan dori vositalari tayyorlash muhim mavzulardan hisoblanadi.

Kalit so'zlar: kovul yoki kavar; morfologiya, bioekologiya, shifobaxsh xususiyatlari, urug', gul, o'sish jarayoni, plantatsiya.

Аннотация. В данной статье представлена информация о полной морфологии, биоэкологии, возделывании и организации плантаций каперса колючего (*Capparis Spinosa L.*). В настоящее время спрос на лекарственные растения и продукты питания постоянно растёт. Поэтому изучение лекарственных и пищевых растений, определение заболеваний, при которых они помогают, их эффективности, а также приготовление из них лекарственных препаратов являются актуальными темами.

Ключевые слова: каперс, морфология, биоэкология, лекарственные свойства, семена, цветки, процесс роста, плантации.

Annotation. This article provides information on the complete morphology, bioecology, cultivation and plantation organization of the Caper (*Capparis Spinosa L.*) plant. Currently, the demand for medicinal plants and food products is increasing day by day. Therefore, the study of medicinal and food plants, knowing which diseases they are a cure for and their effectiveness, and preparing medicines from them are important topics.

Key words: Caper or Caper; morphology, bioecology, medicinal properties, seed, flower, growth process, plantation.

KIRISH

Mamlakatimizdagi o'simliklar dunyosi juda boy va xilma-xildir. Ular cho'l, dasht, tog'lar, adirlar, pasttekisliklar va daryo deltalarida yonma-yon joylashgan bo'lib, ajoyib manzara yaratadi. Mamlakatimizning boy florasida olti mingdan ortiq turli o'simliklar, jumladan, dorivor o'simliklar mavjud. Shu bilan birga, tahlillar dorivor o'simliklarni muhofaza qilish, ularning plantatsiyalarini barpo etish, qayta ishlash orqali qo'shimcha qiymat zanjirini yaratish zarurligini ko'rsatmoqda [1].

Ana shunday o'simliklardan biri kovul o'simligi bo'lib, uning barcha mahsulotlari turli kasalliklarning oldini olish va davolash uchun ishlatilishi mumkin.

Mevani qayta ishlash sanoatida dorivor va yodga boy konserva mahsulotlari farmatsevtika sanoati uchun turli dori vositalarini tayyorlash uchun xom ashyo sifatida ishlatiladi. Tayyor mahsulotlar ichki va tashqi bozorni ta'minlash, sohaning eksport salohiyati va iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Bugungi kunda bu turdagi o'simlik Respublikamizning ayrim viloyat va tumanlarining cho'l va yarim cho'l hududlarida yovvoyi holda o'sadi.

1-rasm: Kovul o'simligining umumiy ko'rinishi

Kovul o'simligi barcha tumanlarda qurg'oqchilikka chidamli (kserofit) o'simlik bo'lib, uning mexanik tuzilishi yengil tuproq va tog'li yerlar va bu yerlarning tekisliklari uchun qulay. Dasht va adirli tuproq-iqlim sharoitida foydalanilmayotgan dasht va adirli zonalardan samarali foydalanish. Bu o'rmon fondini to'g'ri tashkil etish, shu bilan birga dorivor o'simliklar plantatsiyalari yerlaridan iqtisodiy foyda olishning dolzarb vazifalaridan biridir. Kovul yetishtirish eng istiqbolli soha bo'lib, uni yaratish ortiqcha mablag' va resurslarni talab qilmaydi. Sababi, yerda erkin o'sadigan bu o'simlik joy tanlamaydi, suvsizlanishga juda chidamli. Yovvoyi turlar maydan oktyabrgacha o'sadi va hosil beradi.

Kovul o'simligi ko'p yillik yoyilib o'sadigan buta bo'lib, bo'yi 2,5 m gacha, poyasi shoxlangan, barglari oddiy bargli, uzunligi 5-6 sm, dumaloq, tuxumsimon yoki ellipsimon. Barg tasmasi va gul tasmasi hosil bo'lgan joyda ikkita o'tkir egilgan stipulyar tikanaklar bo'lib, uzunligi 4-7 mm bo'lib, sariq rangda bir oz egilgan. Oq yoki sarg'ish-qizil gulli, 5-8 sm uzunlikdagi bir, xushbo'y gullari bo'lgan aktinomorf o'simlik, kech tushdan keyin ochiladi va ertasi kuni tushdan keyin o'z tsiklini yakunlaydi. Gullash davrida och qizil rangga ega. Mevasi yashil, tekis va uzun ipli, uzunligi 3-5 sm, eni 1,5-3 sm. Uning tarkibida 40-60 dona reniformdan sharsimon, diametri 3-4 mm, qizil-jigarrang, urug'lari qizil-jigarrang yadro ichida

joylashgan. Meva pishganidan keyin teri bir necha uzun bo'laklarga bo'linadi va po'stlog'i tashqariga egiladi. Kovul, birinchi navbatda, pazandalik tarkibiy qismi sifatida ishlatiladi, oziq-ovqat va idishlarga o'ziga xos o'tkir, sho'r va achchiq ta'm beradi. O'simlik o'zining jozibali barglari va gullari tufayli dekorativ ahamiyatga ega [2,3,5].

Kovulning tabiiy populyatsiyasining holatini tahlil qilish, uni tabiiy sharoitda va introduksiya paytida saqlash va etishtirishning eng samarali usullarini ishlab chiqish kerak bo'ladi. Bu o'simlik o'sishi, rivojlanishi, bargi va urug'larida biologik faol moddalarning ko'p to'planishi, uni parvarish qilish jarayonida ishlatiladigan organik va noorganik o'g'itlar bilan tavsiflanadi. shakllariga bog'liqligi aniqlandi. Kovullarning tarqalishini cheklovchi omillarni aniqlash va turlarning atrof-muhit sharoitlariga chidamliligini o'rganish; Tabiiy aholining holatini baholash; Optimal ko'payish texnologiyasini ishlab chiqish; Farmakologiya va oziq-ovqat sanoatida foydalanish va chekka hududlarda aholini yaratish imkoniyatlarini yaratish [4,5].

O'sadigan maydonlarning tuproq sharoiti xilma-xil: jar yoqalari, kuchli tekisliklar, bo'z tuproq, toshloq tuproq, tog' oldilar, eski qurigan soy va daryolar, toshlar, qurilish devorlari, gipsli tuproqlar, ohakli tuproqlar. , toshloq-ohakli tuproqlarda va boshqa joylarda yaxshi o'sadi. U juda og'ir tuproqlarda, unumdorligi past bo'lgan joylarda, hatto sho'r tuproqlarda yaxshi o'sadi. Landshaft o'simlik sifatida uni ochiq havoda va to'liq quyoshda, qishda yog'ingarchilik kam bo'lgan joylarda, masalan, O'rta er dengizi iqlimi bo'lgan joylarda, gidroksidi tuproqlarda, ayniqsa drenajga g'amxo'rlik qiling. mumkin; U -8°C gacha tubdan past haroratga, shuningdek, yuqori haroratga va hatto 40°C dan yuqori haroratga bardosh bera oladi. Issiqlikka chidamli va qurg'oqchilikka chidamli. U boshqa butalar qila olmaydigan ekstremal ekologik sharoitlarda o'sishi mumkin. Mevalarning tarqalishi birinchi navbatda qushlar va boshqa hayvonlar tomonidan amalga oshiriladi.

XULOSA

Kovul o'simligi eng foydali o'simliklardan biri hisoblanadi, u juda ko'p kaloriyalarga ega. Kovulni yog' yoki shakar qo'shmasdan istemol qilish mumkin, bu esa ta'mni oshiradi. Bu kaloriyalarni kamaytirishni xohlaydigan, ammo mazali taomlardan zavqlanadigan odamlar uchun ajoyib tanlovdir. Bu o'simlik manzarali ko'chatlarda ishlatiladi. Issiqlikka chidamli va qurg'oqchilikka chidamli. U boshqa butalar qila olmaydigan ekstremal ekologik sharoitlarda o'sishi mumkin. Kaporning xalq xo'jaligidagi (dorivor, asalchilik, oziq-ovqat, yem-xashak va boshqalar) ahamiyatidan kelib chiqib, uning biologiyasini o'rganish va yetishtirish agrotexnikasini ishlab chiqish fitomelioratsiya sohasida asosiy samarali yo'nalishlardan biridir.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 10.04.2020 yildagi PQ-4670-son farmoni // <https://lex.uz/docs/-4785256/>
2. Мустафаев С.М. Ботаника (анатомия, морфология, систематика). Тошкент «Узбекистон», 2002.
3. J.Usnatdinov., A.B.Ajiev //Gewildin (Capparis Spinosa L.) dârilik ham aqiqat qâsiyeti haqqinda// «ТӘБИЙИЙ ПӘНЛЕРДИҢ АКТУАЛ МӘСЕЛҲЛЕРИ» атамасындағы III-халық аралық илимий-теориялық конференция. 357-359 бетлар.
4. UsnatdinovJ.N. //Growing capparis spinosa and the study of its importance in traditional medicine// American Journal of Interdisciplinary Research and DevelopmentISSN Online: 2771-8948 www.ajird.journalspark.org
5. <https://edenland.com.ua/semena/kapersy-kolyutchie.html>

